

ПЕДАГОГИКА. ФИЛОЛОГИЯ. ЛИНГВИСТИКА

Төрөбаева Д.К.

МЕДИЦИНАЛЫК КОЛЛЕДЖДЕРДЕ МЭЭРМАН ЭЖЕЛЕРДИ КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮК НЕГИЗДЕ ДАЯРДОО МАСЕЛЕЛЕРИ

Төрөбаева Д.К.

ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ СЕСТЕР В МЕДИЦИНСКИХ КОЛЛЕДЖАХ НА КОМПЕТЕНТНОСТНОЙ ОСНОВЕ

D.K. Torobaeva

PROBLEMS OF TRAINING OF NURSES AT THE MEDICAL COLLEGE BASED ON COMPETENCE

УДК: 614.25:373.9

В статье рассматриваются проблемы подготовки медицинских сестер в системе среднего профессионального образования на компетентностной основе.

In the article, consider problems of preparation of nurses in the system of secondary vocational education on competent basis,

Негизги сөздөр: компетенттүүлүк, профессионалдуулук, профессионалдык жана инсандык баалуулуктар, окуу планы, саат жүктөмдөрү жана компетенттүү мээрган эжелерди даярдоо.

Азыркы кезде Кыргызстанда атайын орто кесиптик билим берүү тармагында мамлекеттик билим берүү стандартынын биринчи мууну иштеп жатат. Биринчи муундагы стандарттын өзгөчөлүгү салтка айланган нукта студенттерге кесип үйрөнүүгө тиешелүү билимдерди берүүгө басым жасалгандыктан, болочоктогу адистерде кесиптик ишмердигин натыйжалуу аткаруу үчүн зарыл түрдө керектүү болгон компетенциялар толук түрдө калыптанбай калууда.

Дүйнө жүзүндө илим менен техниканын өтө тездик менен өсүп жатышынын натыйжасында ар бир кесипке тиешелүү малыматтар да аябагандай тездик менен өсүп барууда. Мына ушундай шартта окуу жайларда болочок адистерге берилүүчү кесиптик билимдер эски боюнча калбашы үчүн болочок кесип ээлерине такай өз алдынча билимдерди жаңылантып баруу көндүмдөрүн калыптандыруу зарылдыгы жаралууда. Мына ошондуктан атайын орто кесиптик окуу жайларда болочок адистерге кесибине керектүү маалыматтарды үйрөтүү менен бирге, аларга өз алдынча билимин, адистик чеберчилитин өркүндөтүп баруу көндүмүнө үйрөтүү зарыл, ошондо гана бүтүрүүчүлөр эмгек рыногунда компетенттүүлүгү жогору адис катары өтүмдүү болууга мүмкүнчүлүк алышат. Адис даярдоодогу мына ушундай көйгөйлүү маселелерди чечүү максатында Кыргызстандын билим берүү тутуму Болон процессине өтүүдө.

Болон процессине өтүү студенттерге кесиптик билим берүүнү компетенттүүлүккө негизденип жүргүзүү талабын коюуда. Билим берүүнүн мазмунун түп тамырынан өзгөртүү гана компетенттүүлүктүн неги-

зинде адис даярдоону камсыз кылат. Компетенттүүлүк подходдо билим берүү адистикке тиешелүү белгилүү билимдерге, көндүмдөргө жана бижичтиктерге ээ болгон квалификациялуу адисти эмес, адистиги боюнча алган билимдерин, көндүмдөрүн жана билгачтиктерин өз ишмердигинде колдоно билүүгө жөндөмдүү болгон, чыгармачылык потенциалга ээ болгон компетенттүү адисти даярдоого багытталат. Бул үчүн биринчи кезекте мамлекеттик билим берүү стандарттарын түзүү, кредиттик саатка өтүү, студенттерге билим берүүнүн мазмунун жана технологиясын өзгөртүү зарыл болуп саналат.

Билим берүүдөгү жана педагогикадагы «компетенция» жана «компетенттүүлүк подход» категориялары Батыш Европанын билим берүү модели катары XX кылымдын 90-жылдарынын аягынан – XXI кылымдын алгачкы жылдарынан тартып колдонула баштаган. Билим берүүнү компетенттүүлүк негизде жүргүзүү маселелери 2001-жылдан бери көтөрүлүп келүүдө. Орус окумуштуусу В.И. Байденко компетенттүүлүк жана компетенттүүлүк негизде билим берүү идеясы жана аны ишке ашыруу аракеттери түштүк европалыктарга таандык экендигин белгилеп жүрөт. 2003-жылы Берлинде кабыл алынган коммюниккеде компетенттүү негизде билим берүүгө өтүү керектиги чечим катары кабыл алынып, Болон процессинин алкагында көптөгөн европалык университеттер компетенттүүлүк негизде билим берүүгө өтө башташкан. Компетенттүүлүк негизде билим берүү окутуунун натыйжасына жана эмгек рыногунун талабын эске алуу менен жүргүзүлгөндүгү менен өзгөчөлөнөт.

Компетенция – адам үчүн өз адистигинде сапаттуу жана натыйжалуу ишмердигин жүргүзө алуусу үчүн зарыл болгон, бири-бири менен өз ара байланыштагы инсандык сапаттардын жыйындысы болуп саналат.

Адамдын өз ишмердүүлүгүнүн предметине мамилеси жана адам ээ болгон компетенциялар анын компетенттүүлүгүн түзөт.

Компетенттүүлүк негизде окутуу студенттерге даяр билимдерди өздөштүрүүгө багытталбастан, ошол билимдин кайдан пайда болгонун, келип чыкканын шарттарын да үйрөтүү болуп саналат жана

студент маселени чечүүгө зарыл болгон билимдерди, түшүнүктөрдү өзү табууга да көнүгөт. Ошондуктан компетенттүүлүк подходдо окутуу изилдөөчүлүк жана практикалуу мүнөзгө ээ болгондугу менен өзгөчөлөнөт.

Компетенттүүлүк негизде билим берүү үйрөнүлүүчү дисциплиналардын болочок адис ээлерине ар түрдүү компетенцияларды калыптандырууга багытталгандыгы менен тыгыз байланышта каралат.

Азыркы кезде билим берүү тармагында, педагогикалык адабияттарда кесиптик (кесипке багытталган), жалпы (негизги, базалык, универсалдуу, транспредметтик, метакесиптик ж.б.), академиялык ж.б. компетенциялар жана компетенттүүлүк, компетенттүүлүк негизде билим берүү терминдери кеңири колдонулат.

Бүгүнкү күндө тез өзгөрүп жаткан жашоонун жаңы шарттарында адистер конкуренцияга туш болуп жаткан шартта, болочоктогу мээрбан эжелер эмгек рыногунда өздөрүнүн татыктуу ордун табуусу үчүн, алар медициналык колледждерде терең жана бекем билим алуусу зарыл болуп саналат. Ал үчүн окуу жайдын материалдык-техникалык базасын гана жакшыртпастан, билим берүүнү заман бап денгээлде жүргүзүү үчүн Болон процессине өтүү зарыл.

Жогоруда айтылган Кыргызстандын билим берүү тутумуна, анын ичинде орто кесиптик билим берүү тутумуна, тиешелүү болгон көйгөйлүү маселелер: мамлекеттик билим берүү стандарттарынын жаңы муунун түзүү, кредиттик саатка өтүү, студенттерге билим берүүнүн мазмунун жана технологиясын өзгөртүү ж.б. медициналык орто адистерди даярдап жаткан медициналык колледждерге да тиешелүү. Бүгүнкү күндө медициналык орто кесипке ээ болгон адистердин жетишсиздигинен аларды даярдоонун санына жана сапатына болгон талап өсүүдө. Анткени азыркы кезде миграциянын таасиринен медициналык кызматкерлердин арасынаң айрыкча мээрбан эжелер (медицинские сестры) жетишсиз болуп жаткандыктан, аларды даярдап чыгарууга болгон сандык жана сапаттык талап өсүүдө.

Атайын орто кесиптик окуу жайынын окутуучулары окутуу жана тарбия процессин ишке ашыруу аркылуу болочок мээрбан эжелердин профессионалдык жана инсандык сапаттарынын өнүгүшүнө жана баалуулуктарынын калыптануусуна көмөк көрсөтүшөт.

Атайын орто кесиптик билим берүүдө болочок мээрбан эже кесип ээлери түздөн-түз функцияларын аткарууга зарыл түрдө керектүү болгон билим, көндүм жана билгичтиктерге ээ болуу, пациенттин психологиялык өзгөчөлүктөрү, аларды таанып-билүү жөндөмдүүлүктөрү, профессионалдык этика, деонтология жөнүндөгү түшүнүктөрү гана калыптанбастан, профессионалдык иш-аракеттердин мотивдери болуп калуучу адеп-ахлактык багыттардын системасын да калыптандыруу зарыл болуп саналат. Ошондуктан окутуунун жана тарбиянын жаңы технологияларын колдонуу менен болочок адистердин руханий адеп-ахлактык баалуулуктарга ээ болгон мээрбан эжелерди даярдоого болот.

Азыркы кезде атайын орто кесиптик окуу жайынын негизги максаты бүтүрүүчүнү кесип ээси катары белгилүү билим, көндүм жана билгичтиктерге ээ кылып, колуна диплом берип турмушка аттандырып жиберүү эмес, ар бир бүтүрүүчү өз алдынча өз кесибине тиешелүү билимдерди таап колдоно билүүгө, өзүнүн кесиптик чеберчилигин такай өнүктүрүп баруу талабына, өзүнүн кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүп барууга үйрөтүү зарыл.

Медициналык колледждерде болочок адистерди кесипке даярдоонун абалын билүү үчүн 1999-2000 окуу жылдарында жана 2002-2003-окуу жылдарында мээрбан эжелерди даярдоодо колдонулган окуу планына талдоо жүргүзө кетели.

Мээрбан эжелерди даярдоодо негизинен окуу планы үч циклга бөлүнгөн:

I. Жалпы гуманитардык жана социалдык-экономикалык дисциплиналар.

II. Жалгшпрофессионалдыкдисциплиналар.

III. Клиникалык дисциплиналар болуп.

I. Жалпы гуманитардык жана социалдык-экономикалык дисциплиналар - 2000-жылы 10 предмет, 2003-жылы 12 предмет окулган, 2000-жылы 548 саат бөлүнгөн, ал эми 2003-жылы - 702 саат бөлүнгөн. 2003-окуу жылында бир канча дисциплиналар кошулгандыгы көрүнөт. Мисалы: математика жана информатика, экологиянын негиздери, бул сабактарга 162 саат бөлүнгөн, жалпы - 864 саатты түзгөн. Ошондой эле, бул циклда бир канча айырмалар байкалат. 2000-жылы "Тарых" предмети 70 саат менен окутулса, 2003-жылы "Кыргызстан тарыхы" сабагына 50 саат бөлүнгөн. Чет тил сабагы 2000-жылы 100 саат болсо, 2003-жылы 118 саат бөлүнгөн, б.а. 18 саатка көбөйгөн. Жалпысынан гуманитардык дисциплиналар циклинде 2000-окуу жылына салыштырмалуу 2003-жылы 316 саатка көп саат жүктөмү окулганы байкалат.

II. Жалпы профессионалдык дисциплиналарда да бир канча өзгөрүүлөр болгон. Бул циклда 2000-жылы 8 предмет окулуп, жалпы саат - 728 саатты түзөт, ал эми 2003-жылы 12 предмет окулуп, сааттын өлчөмү - 1377 саатка жеткен. Бул 649 саатка көбөйгөндүгүн көрсөтөт. Бул циклда бир канча дисциплиналар жаңыдан кошулгандыктан, сааттардын жүктөмдөрү да өскөн. Алар төмөндөгүлөр: "Экономика жана саламаттыкты сактоодогу башкаруу", "Жалпы маданияттын негиздери" ж.б. киргизилип саат жүктөмдөрү өскөн. Жалпысынан 2000-жылга салыштырганда 2003-жылы саат жүктөмү өскөндүгүн б.а. 649 саатка көп окуу жүктөмү окулгандыгы байкалат.

III. Кесиптик (клиникалык) дисциплиналар. Бул бөлүмдө 2000-жылы 20 предмет окутулса, 2003-жылы 22 предметке жеткен. 2000-жылы 2144 саат болсо, 2003-жылы - 2807 саат жүктөмү өтүлгөн, бул 663 саатка көп дегендикти билдирет. Жалпысынан 2000-жылга салыштырганда 2003-жылы саат жүктөмү 663 саатка көбөйгөн.

Өндүрүштүк практикага 2000-жылы 18 жума, 2003-жылы 24 жума бөлүнгөн.

Жогоруда айтылгандарга негизденип мээрбан эжелерди даярдоодо 2000-жылга салыштырганда

2003-жылы колдонулган окуу пландары айырмачылыктарга ээ жана төмөнкүдөй жыйынтыктарды чыгарууга түрткү берет.

1. Гуманитардык жана социалдык дисциплиналардын, жалпы профессионалдык дисциплиналардын, клиникалык дисциплиналардын саат жүктөмдөрүнүн көлөмүнүн өсүшү байкалат.

2. Компетенттүү мээрбан эжелерди даярдоодо эң керектүү деп эсептелген кээ бир дисциплиналардын саатын аз бөлүнгөндүгү аныкталды.

3. 2000-жылкы окуу планына салыштырмалуу 2003-окуу планында окулуучу предметтердин санынын жана саат жүктөмдөрүнүн көбөйтүү аркылуу

адис даярдоонун сапатын жогорулатуу аракеттери жасалгандыгы айкын болот жана ушул максатта өндүрүштүк практика 6 жумага көбөйгөндүгүн айтууга болот.

Адабияттар:

1. Байденко В.И. Выявление состава компетенций выпускников вузов как необходимый этап проектирования ГОС ВПО нового поколения. Методическое пособие. - М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2006. -72 с.

2. Учебный план 0403 - Сестринское дело. 2000 г.

3. Учебный план 0403 - Сестринское дело. 2003 г.

Рецензент: д.пед.н., профессор Бабаев Д.Б.
